

המרכז למורשת המודיעין (מ.ל.מ.)
מרכז המידע למודיעין ולטרור

תחקיר ביומון "אל-חיא" על ייחודה של העיר אל-זרקא כמקום גידולה של תנועת הג'יהאד הסלפית בירדן

המקור: ממר"י – המכון לחקר תקשורת המזה"ת, www.memri.org.il

חאזם אל-אמין, כתב היומון הלונדוני "אל-חיא" פרסם ב-16-14 בדצמבר 2004 תחקיר בן שלושה חלקים על תנועת הג'יהאד הסלפית בירדן ובאל-זרקא בפרט - עיר הולדתו של מנהיג אל-קאעדה בעיראק, אבו מוצעב אל-זרקאוי.

בחלקו הראשון של התחקיר סקר אל-אמין את רשמיו מפגישתו עם לוחמי ג'יהאד מאל-זרקא ששלחו לצד אבו מוצעב אל-זרקאוי ואילו חלקו השני של התחקיר עסק בתשתית החברתית והפוליטית של תנועת הג'יהאד הסלפית בירדן בכלל ובאל-זרקא בפרט, מתוך ניסיון לעמוד על תרומתה הייחודית של עיר הזו לצמיחתו של זרם קיצוני זה וזרמים אסלאמיים קיצוניים אחרים. להלן קטעים נבחרים משני החלקים ראשונים של התחקיר:

העיר אל-זרקא: העיר ששלחה הכי הרבה נערים לג'יהאד בעיראק

על פי התחקיר העיר "אל-זרקא הנמצאת בסמוך למחנה הפליטים הפלסטינים אל-רציפה היא בירת תנועת הג'יהאד הסלפית בירדן ומקום צמיחתה. אבו מוצעב אל-זרקאוי גדל באחת משכונותיה וממנה הוא יצא לג'יהאד באפגניסטן ואח"כ ל[ג'יהאד] בעיראק. כמו כן, הערים אל-זרקא, אל-רציפה ואל-סלט הן "הערים הירדניות ששלחו הכי הרבה נערים להילחם בעיראק... תושבי העיר אל-זרקא המוכרים שנהרגו בעיראק הם תומכי אל-זרקאוי עבד אל-האדי דע'לס, יאסין ג'ראד ויזן נביל ג'ראדה. זאת נוסף על עשרות [מבני העיר] שמתו מות קדושים קודם לכן באפגניסטן."

לתושבי אל-זרקא תפקיד בולט במחנה הראת שבאפגניסטן

"נראה כי במחנה הראת [שבאפגניסטן], הפך אבו מוצעב אל-זרקאוי למפקד בשטח של קבוצות [לוחמי הג'יהאד] הללו. זהו גם המחנה שלוחמי הג'יהאד מאל-זרקא חוזרים ומזכירים במהלך ההיסטוריה של תנועתם."

"כל מי שעוקב אחר זרם הג'יהאד הסלפי מסכים שמחנה הראת שבאפגניסטן הוא פרק עיקרי בבניית ארגונו של אבו מוצעב אל-זרקאוי בעיראק היום. אל-זרקאוי הקים את הארגון הזה, בשנת 1999, כשהלך לאפגניסטן. גרעין המחנה היה מורכב ברובו מבני העיר אל-זרקא כמו עבד אל-האדי דע'לס, פלסטיני שנהרג לאחרונה בעיראק; ח'אלד אל-עארורי, העצור כיום באיראן, ויאסין ג'ראד שהוא אבי אשתו השנייה של אל-זרקאוי ואשר, לטענת לוחמי הג'יהאד באל-זרקא, ביצע [בספטמבר 2003] את פיגוע ההתאבדות שגרם למותו של מחמד באקר אל-חכים ולמותם של עשרות עיראקים בעיר נג'ף."

הרעיון [להקים את] מחנה הראת נשען על [ההנחה] שיש מאות בודדות של לוחמים ערבים - ירדנים, פלסטינים, סורים וקצת לבנונים - שהעדיפו שתהיה להם הנהגה עצמאית מארגון אל-קאעדה, בעקבות חילוקי דעות קלים בנושא האמונה שמנעו מהם להישבע אמונים לאוסאמה בן לאדן. המולא עמר, הסכים בשעתו [לרעיון הקמת מחנה עצמאי] והקצה להם שטח הקרוב לעיר הראת בתנאי שמחמד אל-ח'לילה [אבו מוצעב אל-זרקאוי] יהיה מפקד המחנה. "לדברי אדם בשם עלי שנמנה על אנשי המחנה, הלוחמים במחנה "חיו חיי מוהאג'רון טהורים בהנהגתו של אבו מוצעב [אל-זרקאוי]."¹

ארגונו של אל-זרקאוי התגבש משיח'ים קיצונים שהיגרו מכווית לירדן

בתחקיר צוין כי בעקבות פלישת עיראק לכווית ומלחמת המפרץ ב-1991 היגרו 250,000 פלסטינים מכווית לירדן. תופעה זו של ההגירה מכווית לירדן כונתה בירדן בשם 'השבים מכווית'.

בתחקיר נמסר כי "לפי חישובים של מומחים וחוקרים ירדנים כ-160,000 מהעוקרים הללו הגיעו רק לאל-זרקאא. המומחים הבחינו כי ישנו קשר בין שיבתם של אלו לבין פריחת הזרם הסלפי הג'יהאדי בירדן בכלל ובאל-זרקאא בפרט."

על פי התחקיר תופעת 'השבים מכווית' נתפסה בעיני רבים בירדן "כנקודת מפנה של שינוי חברתי". 'מרכז ירדן למחקרים' של האוניברסיטה הירדנית ערך סקר בנושא זה וגילה כי החל מ-1993 "הפך הנוער [בירדן] לשמרני יותר מהנוער בדורות שקדמו לו וכי אחוז גדול מהם תומך בפוליגימיה ונותן עדיפות לחינוך הבנים על פני חינוך הבנות."

בין אלו שחזרו מכווית לירדן היו "מספר אנשים המשתייכים לזרם הג'יהאד ובראשם השיח' אבו מחמד אל-מקדיסי, [ששמו האמיתי הוא] עצאם מחמד טאהר אל-ברקאוי - פלסטיני החי בכווית - שהפך אחר כך למורה הרוחני של הזרם הזה בירדן ולמורה של אבו מוצעב אל-זרקאוי בשנת 1989. [אל-מקדיסי] נסע מכווית לאפגניסטן עם השיח' הפלסטיני, עמר מחמוד אבו עמר, הידוע בכינויו אבו קתאדה. בעוד אל-מקדיסי חזר לכווית ואח"כ לירדן, אבו קתאדה מצא מפלט בלונדון. [אולם] שני אישים אלו הפכו למקור הסמכות העיקרי של האידיאולוגיה הסלפית הג'יהאדית בירדן...

בין 'השבים מכווית' היה גם אבו אנס אל-שאמי, הסמכות ההלכתית בארגונו של אל-זרקאוי, שנהרג לפני כמה חודשים בבגדאד וכן אבו קתיבה, בכיר צבאי בארגון אל-קאעדה. כמו כן התגורר בכווית גם ע'אזי אל-תובה, מנהיג בולט בארגונו של אל-זרקאוי. אלו ואחרים, כשאבו מוצעב [אל-זרקאוי] בראשם, היוו את גרעין תנועת הג'יהאד הסלפית. הם נפגשו באמצע שנות התשעים באחד המסגדים בשכונת מעצום בעיר אל-זרקאא."

השפעת תנועת האחים המוסלמים

אירוע אחר שצוין בתחקיר כגורם שהשפיע על התחזקותו של הזרם הסלפי בירדן בכלל ובאל-זרקאא בפרט היה "אירועי ספטמבר שנת 1970 כאשר הצבא הירדני סילק את הארגונים הפלסטינים ממחנות הפליטים בעמאן ובערים ירדניות אחרות. תנועת 'האחים המוסלמים' שתמכה במלך חוסיין במלחמתו נגד הארגונים הפלסטינים, תוגמלה על כך בקבלת מיניסטרוני החינוך בירדן. ידוע מה היה תפקידו של מיניסטרוני זה בעיצוב הדורות שגדלו על תוכניות החינוך עליהן פיקחו האחים המוסלמים..."

אנשי 'האחים המוסלמים' המזוהים עם סייד קטב, ובראשם עבדאללה עזאם - שהיה לאחר מכן השיח' של האפגאנים הערבים והמורה של אוסאמה בן לאדן - יחד עם אחמד נופל ודיב אניס, הצטרפו בשנת 1982 למה שכונה 'מחנה השיח'ים' שהקימה תנועת פת"ח באזור אל-אע'ואר בירדן.² מאז החל הזרם המשותיך לסייד קטב ב[תנועת] האחים [המוסלמים] להתרחק מהתנועה, ואז הסלפיה התגברה בקרב חוגים אלו... חסן אבו הניה, חוקר בענייני התנועות האסלאמיות בירדן הצביע על כך שהשיח'ים הללו החלו להיות מושפעים [כבר] בשנות השישים מהזרם הסלפי בעקבות הרצאותיו של השיח' הסורי נצר אל-דין אל-אלבאני במסגדי העיר אל-זרקאא."

פעילותם המשותפת של אבו מחמד אל-מקדיסי ואל-זרקאוי

התחקיר גם עסק בקשר שבין אבו מחמד אל-מקדיסי העצור כיום בירדן לבין אבו מוצעב אל-זרקאוי: "אבו מחמד אל-מקדיסי הגיע כמהגר מכווית לירדן בשנת 1991. בזמנו הוא היה מוכר רק בקרב חוגי הג'יהאד הסלפי ובמיוחד בקרב מספר מאות ירדנים ששמעו אודותיו או פגשו אותו באפגניסטן לשם הלכו [כדי להילחם מלחמת] ג'יהאד."

הפלסטינים והירדנים האפגאנים - וביניהם אבו מוצעב אל-זרקאוי - היוו את גרעין הזרם שאל-מקדיסי החל לארגן. אנשי הג'יהאד הירדנים דיברו על תקופה זו כעל 'תחילת הדעוה [תעמולה לאסלאם]' והם תיארו את המסע שהיה עורך אל-מקדיסי מביתו במחנה אל-רציפה שליד העיר אל-זרקאא כשהוא מבקר בבתיים בערים הירדניות השונות כשלרוב התלווה אליו אבו מוצעב אל-זרקאוי."

"איש ג'יהאד סלפי לשעבר אמר כי הדעוה התמקדה באותה העת בהכרזה על המשטרים [הערביים] כעל כופרים [תכפיר] ועל ההתנגדות לדרכם של האחים המוסלמים."

על פי התחקיר, לאחר שירדן חתמה על הסכם השלום עם ישראל בשנת 1994 "ניזונה תנועת הג'יהאד הסלפית ממעיין חדש. פעיל ג'יהאד סלפי לשעבר הצביע על פריחתם של עשרות ארגוני ג'יהאד סודיים באותה תקופה בירדן, עד כדי כך שהוא היה חבר באחד הארגונים שיותר מפעם אחת ניסו חבריו לשכנעו להצטרף לארגוניהם מבלי שידעו שהוא חבר בארגון אחר. הוא ציין כי הוא נשאר חבר בארגון זה למשך 5 שנים מבלי שמנגנוני

הבולט בארגונים הסודיים שהוקמו בירדן היה אולי ארגון 'ביעת אל-אמאם' שישדו אל-מקדיסי ואל-זרקאוי. זמן מה לאחר הקמת [ארגון זה] חשפו מנגנוני הביטחון הירדנים נשק וחומרי נפץ ברשות אל-מקדיסי ואל-זרקאוי ושניהם הוכנסו אל הכלא עד שנת 1999. בתקופת מאסרם הצליחו השניים לארגן מספר לא מבוטל של פעילים... בפעילותם בקרב האסירים נשענו השניים על בריונותו של אבו מוצעב והיכרותו את עולמם של הפושעים עמם חי בנעוריו.

כמו כן, תומכיהם [של אל-מקדיסי ואל-זרקאוי] מחוץ לכלא לא הפסיקו לבקר את השניים, להביא להם ולמסור מהם מכתבים. מספר החיבורים והספרים [שכתב] אל-מקדיסי בכלא בתחום חוות הדעת ההלכתית והמורשת [האסלאמית] הגיע למאה בערך ותומכיו חוזרים על שמותיהם בגאווה. [כמו כן, נראה כי אבו מוצעב הקים בכלא רשת של קשרים שתסייע לו כאשר ייצא ממנו [בשנת 1999] ויתכונן במשך חודשים לצאת שוב לאפגניסטן בלווי עשרות [מהאנשים] שהיו עמו בכלא הירדני ואחרים שחיכו ליציאתו [מהכלא]...]

אחד ממקורבי [אל-זרקאוי] לשעבר סיפר כי יציאתו האחרונה נעשתה לאחר שמנגנוני הביטחון [הירדנים] לא שמו לב אליו. שכן, זה היה לפני אירועי ה-11 בספטמבר ויציאת אל-זרקאוי מירדן יחד עם קבוצתו היתה הקלה למנגנוני הביטחון."

"[אדם בשם] אבו עת'מאן סיפר כי אישיותו של אבו מחמד [אל-מקדיסי] היא עדינה וטובה שלא הרבתה להתעמת ואילו אבו מוצעב [אל-זרקאוי] הפגין בכלא כוח וקשיחות." כמו כן הוסיף אבו עת'מאן כי "אופיו השבטי של אבו מוצעב [אל-זרקאוי] איפשר לו לקבל את שבועת אמונים בתוך הכלא וכי הוא איש שנטה להתעמת. הנערים שהיו סביבו בכלא היו אנשי ג'יהאד בפועל ולכן הם סירבו לפיקודו של אבו מחמד אל-מקדיסי והעדיפו את אבו מוצעב בשל כוחו ונחישותו. הם סברו שאם [אל-זרקאוי] יהיה האמאם [שלהם], לאבו מחמד אל-מקדיסי יהיה זמן פנוי לעיסוק באג'ת'האד וללימודי [דת]³"

על שיטת הפעולה של אל-זרקאוי בעיראק

לוחמי הג'יהאד "סיפרו כי אבו מוצעב נעזר בניסיונם של [אנשי] הבעת' [העיראקים] במלחמתו נגד האמריקאים והעיראקים, כולל בעניין הביטחוני. [אדם בשם] אחמד הבהיר כי הדבר נכון במיוחד לגבי העיר אל-פאלוג'ה שמכילה מאות קצינים לשעבר במודיעין של הצבא העיראקי, בעלי ניסיון רב בתחום הביטחוני. עשרות מהם נשבעו אמונים לאבו מוצעב [אל-זרקאוי] והתנערו מהמשטר החילוני הקודם..."

בתחקיר התייחסו לוחמי הג'יהאד באל-זרקאא למחלוקת בין אבו מחמד אל-מקדיסי לבין אל-זרקאוי בנוגע לדרך הג'יהאד שהאחרון מנהל בעיראק: "בתקופה האחרונה פורסם מאמרו של השיח' אבו מחמד אל-מקדיסי הנמצא בכלא [קפקא שבירדן] בו הביע הסתייגות מהתנהגות תלמידו אבו מוצעב אל-זרקאוי בעיראק⁴. הדבר עורר את חמתם לוחמי הג'יהאד הצעירים שרואים באבו מוצעב 'חסד אלוהי, זוהי כפירה שמישהו יחשוב שהוא ביצע טעויות, אפילו אם מדובר במורה ובמדריך שלו, אבו מחמד אל-מקדיסי". כמו כן, אדם בשם מחמד ציין כי הוא "ביקר את השיח' בכלא וביקש ממנו להימנע [מלכתוב] דברים המזיקים לאחדות השורה."

1. המוהג'רון היו חברי הנביא שהיגרו עמו אל העיר אל-מדינה.

2. התחקיר מציין כי גם "עבדאללה עזאם עצמו חי באל-זרקאא לפני שעבר לעמאן כדי ללמוד באוניברסיטה שלה."

3. האג'ת'האד הוא פסיקה הלכתית עצמאית על בסיס המקורות הראשוניים בהלכה האסלאמית בניגוד לתקליד שהוא היצמדות למסורת.

4. אבו מחמד אל-מקדיסי פרסם ביולי 2004 באתר האינטרנט שלו מאמר שכותרתו "אל-זרקאוי סיוע ועצה". במאמר נכתב: "אני אומר ומדגיש זאת כשאני שומע ועוקב אחרי האנדרלמוסיה המשתוללת היום בעיראק שבאמצעותה רוצים להטיל דופי בג'יהאד ובתדמיתו המכובדת על ידי פיצוץ מכוניות או הנחת מטעני נפץ בכבישים, ירי פצצות מרגמה ברחובות ובשווקים ובמקומות התקהלות אחרים של המוסלמים. ידי לוחמי הג'יהאד חייבות להישאר נקיות כדי שלא תהיינה מגואלות בדם של מי שאסור לפגוע בהם גם אם הם חוטאים פורקי על... יש להיזהר גם מהסתבכות בבחירתם של אמצעים בלתי חוקיים מבחינה הלכתית או אמצעים ושיטות המנוגדים לבחירות הנכונות העדיפות של לוחם הג'יהאד או מהכללתם כחלק מן התגובות לפשעי העריצים. כגון אם הלוחם חוצה את הגבולות השרעיים בחטיפה או הרג של הנמנים עם המוסלמים בתירוצים לא שרעיים כגון הטענה כי הם עובדים אצל הכופרים שהמעשה הזה אינו מגיע [לרמה] של סיוע לכופרים או סיוע לפגיעה במוסלמים." ראה: [a=p&http://www.abu-qatada.com/r?i=2979](http://www.abu-qatada.com/r?i=2979)